

PAPER DETAILS

TITLE: Derin Ekoloji Kavraminin Anlatilmasinda Sinema Filmlerinin Kullanimi: Avatar Suyun Yolu
Filmi Örneği

AUTHORS: Sinem Kizilaslan

PAGES: 103-116

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3331713>

-Araştırma Makalesi-

Derin Ekoloji Kavramının Anlatılmasında Sinema Filmlerinin Kullanımı: Avatar Suyun Yolu Filmi Örneği

Sinem Kızılaslan*

Özet

İnsan yaşantısının temeli insan ihtiyaçlarına dayanmaktadır. İnsanların sonsuz ihtiyaç, istek ve arzuları çevre (diğer canlı ve cansız varlıklar) üzerinde yıkıcı ve yıpratıcı etkilere neden olabilmektedir. Bu ilişkide insan 'doğanın hâkimi', doğa ise 'kaynak' rolindedir. Çevreci yaklaşımlar ve sürdürülebilirlik kavramının temelini de bu görüş oluşturmaktadır. İnsan, merkezi oluşturur. Derin ekoloji, insan merkezli bu yaklaşımın yanlış olduğunu biyo-merkezci yaklaşımın doğru olduğunu savunmaktadır. Doğanın bir 'kaynak' olmadığı, ekosistemde yaşayan bütün canlıların kendi özlerinde sahip oldukları değer nedeniyle önemli olduklarını öne sürer. Bu bakış açısında tek tek türlerin değil, ekosistemin sürekliliği önemlidir. İster 'kaynak' olarak ele alınsın ister 'biyo-merkez' olarak, her iki bakış açısının çıkış noktası doğanın zarar gördüğü gerçeğidir. Doğanın zarar görmesi sadece insanların değil tüm yaşamın zarar görmesi anlamına gelmektedir. Bu zararın durdurulması ise insanların çevrelerine verdikleri zararın farkına varmalarıyla mümkündür. Farkındalık sürecinde görsel verilerin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle sinema sanatı görsel algıyla çevresel farkındalığın oluşturulmasında önemli bir araç olarak kullanılabilir. Konu kapsamında Avatar: The Way of Water filmi derin ekoloji kapsamında incelenmiştir. Filmin klasik anlatı yapısı, Todorov'un anlatı dizilimi ile açıklanarak derin ekoloji kavramıyla ilişkilendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Derin Ekoloji, Ekoloji, İnsan-Çevre İlişkisi, Avatar

*Dr, Peyzaj Mimarı, Samsun, Türkiye

E-mail: 1.sinem@gmail.com

ORCID : 0000-0002-0168-6994

DOI: 10.31122/sinefilozofi.1343010

Kızılaslan, S. (2023). Derin Ekoloji Kavramının Anlatılmasında Sinema Filmlerinin Kullanımı: Avatar Suyun Yolu Filmi Örneği. SineFilozofi Dergisi, Sayı 17, 102-115. DOI: 10.31122/sinefilozofi.1343010

Geliş Tarihi: 14.08.2023

Kabul Tarihi: 11.10.2023

-Research Article-

The Use Of Motion Pictures To Explain The Concept Of Deep Ecology: The Example Of Avatar The Way Of Water Film

Sinem Kızılaslan*

Abstract

The basis of human life is based on human needs. The endless needs, desires and desires of people can cause destructive and corrosive effects on the environment (living and non-living entities). In this relationship, human is the 'ruler of nature' and nature is the 'source'. This view forms the basis of environmental approaches and the concept of sustainability. Man forms the centre. Deep ecology argues that this human-centered approach is wrong and that the biocentric approach is correct. He argues that nature is not a "resource" and that all living things in an ecosystem are important because of their intrinsic value. In this perspective, the continuity of the ecosystem, not the individual species, is important. The starting point of both perspectives is the fact that nature is damaged, whether it is considered as a "source" or as a bio-center. Damage to nature means damage not only to people but also to all life. Stopping this damage is possible when people become aware of the damage they cause to their environment. Visual data has an important place in the awareness process. For this reason, the art of cinema can be used as an important tool in creating environmental awareness through visual perception. Within the scope of the subject, the movie Avatar: The Way of Water has been examined within the scope of deep ecology. The classic narrative structure of the movie is explained by Todorov's narrative sequence and associated with the concept of deep ecology.

Keywords: Cinema, Deep Ecology, Ecology, Human-Environment Interaction; Avatar

**Dr, Landscape Architect, Samsun, Türkiye

E-mail: 1.sinem@gmail.com

ORCID : 0000-0002-0168-6994

DOI: 10.31122/sinefilozofi.1343010

Kızılaslan, S. (2023). Derin Ekoloji Kavramının Anlatılmasında Sinema Filmlerinin Kullanımı: Avatar Suyun Yolu Filmi Örneği. SineFilozofi Dergisi, Sayı 17, 102-115. DOI: 10.31122/sinefilozofi.1343010

Recieved:14.08.2023

Accepted: 11.10.2023

Extended Abstract

Unlimited human needs and limited resources used to meet these needs form the basis of our lives. In meeting these needs, people generally see the environment as a resource. The consumption of the environment as a resource has brought with it the fear that the skis will run out and the right to life of future generations will be taken away. With these concerns, concepts based on the need to protect the environment have developed. The concept of ecology has also developed from this perspective. However, since many approaches under the name of "environmentalism" are human-centered, they were called "shallow ecology" by Naess, claiming that they are "shallow". In this approach, "human" is at the center, environmental perception-desire-needs and the activities that people do in line with them are important, "nature" is a resource and it is important when the damage to nature affects people as well. Deep ecology, on the other hand, criticizes the human-centered approach. The concept of deep ecology was first introduced by Arne Naess in 1973. According to this approach, all living and non-living things in nature and their needs are equally important in the ecosystem; Environmental degradation, pollution, depletion of natural resources are important problems for the whole ecosystem, and what matters is the sustainability of the ecosystem, not the sustainability of the species. In both conditions, whether shallow or deep perspective, there is damage to the environment by humans. It is a difficult process to ensure that this harm is perceived by people. Visual data has an important place in people's environmental perceptions. Filmmaking is also about telling stories visually. For this reason, movies can be used as an effective tool in creating environmental awareness.

Not feeling belonging yourself to the place where you are located is a result of the desire to use the environment only as a commodity, and this will undoubtedly have results. The results of this desire are a problem that people have to be faced. The art of cinema is an important tool that can enable people to face the consequences of their actions in the process of dominating nature. Within the scope of the subject the basic values of the concept of deep ecology were revealed within the scope of the 2022 film Avatar: The Way of Water, directed by James Cameron, according to Todorov's narrative sequence. The main actors of the movie; Sam Worthington (Jake Sullivan), Zoe Saldana (Neyriti) and Stephen Lang (Colonel Miles). In the movie, people come to the planet Pandora to create a new living space for themselves as they consume the resources in the "world". But creating a living space for themselves is based on the act of destroying. Every action that humans do on the planet Pandora is carried out without thinking about other living things and by harming other living things. In this process, Jake and his family take it upon himself to protect both the Na'vi people and the planet Pandora. Like all living things on the planet Pandora, Jake continues his vital activities knowing the value of the life system they are in.

The world is a "whole" with all living things living in it. The destruction of any living or non-living component will create irreversible problems. From this point of view, the entire ecosystem should be protected by knowing its value, and whoever sees himself as superior should realize how "small" he is in the natural system. Considering among millions of species and varieties, every living thing is actually tiny and powerless. If the whole ecosystem be "unity", it will be strong. The process of becoming "unity" requires a correct environmental perception. Correct environmental protection perceptions on people can be created with movies.

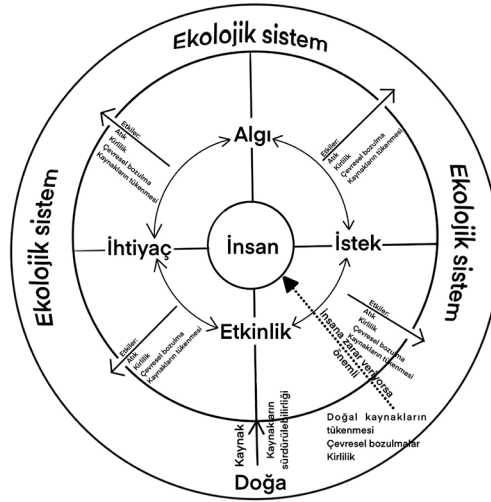
Giriş

Sınırsız insan ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanmasında kullanılan sınırlı doğal kaynaklar yaşantımızın temelini oluşturmaktadır. "Bir kültürün doğa görüşü, onun neyi kaynak olarak gördüğünü ve bu kaynağı nasıl kullandığını tanımlar. Bu ilişki göz önüne alındığında, doğaya yönelik baskın tutumlar (batı toplumunun doğa görüşü) mevcut ekolojik sorunların ana kaynağıdır (Jacob, 1994, p. 478)". Bu sorunların çözümü her geçen gün yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Derin Ekoloji (*deep ecology*) de bu kavramlardan biridir. Derin ekoloji kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle 'ekoloji' kavramının anlaşılmasını gerekmektedir. Ekoloji biliminin temelinde çevrenin tehlike içinde olduğu endişesi vardır.

Bu endişenin kaynağını ise çoğunlukla ‘batı toplumlarının’ gelişmek için yaptığı etkinlikler oluşturmaktadır. Çevrenin insan ihtiyaçlarını karşılarken zarar görmesi ve artık bir noktada bu ihtiyaçları karşılayamayacağı korkusu, beraberinde konunun uzmanlarca ana başlık olarak ele alınması ve yönetilmesi gereğini getirmiştir. Bu amaçla Ernst Heackle 1866 yılında ekoloji kavramını geliştirmiştir. “Ekoloji, canlıların organik ve organik olmayan çevrelerindeki toplam ilişkileridir (Golley, 1987, p. 49)”. Bu ilişkide temel nokta insanın gelişim arzusudur. İnsanın ihtiyaçları, istekleri, davranışları, algısı önemlidir. İnsan isteklerinin sonsuz olması ise beraberinde ‘gelecek’ korkusunu getirmiştir ve kaynakların geleceğe aktarılması gereği düşüncesinin çıkış noktası olmuştur. Bu çıkış noktasıyla ‘sürdürülebilir gelişim’ kavramı gündeme gelmiştir. Sürdürülebilir gelişim, temeli Brundtland Raporu (1987)’na dayanan bir kavramdır ve kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kapasitelerinin aşılmadan güncel ihtiyaçların karşılanması gereğini savunur. Bu tanımdan anlaşılabileceği gibi sürdürülebilir gelişimin odak noktası ‘insan’dır. Sürdürülebilir toplum, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir gelişme, sürdürülebilir ekonomi... Hepsinde amaç insanın tatmin olması, yaşamını sürdürmesi, mutlu olmasıdır ve ana kaynak ‘çevre (doğal kaynak)’dır. Yani ‘insan’ olayın öznesi, ‘çevre’ nesnesidir. Bu bağlamda birçok etkinlik özne (insan) tarafından gerçekleştirilirken bu faaliyetlerden etkilenen (zarar gören, yok olan, bozulan) nesne (yani çevre)dir. Derin ekoloji ise ‘çevre’ yi olayın öznesi haline getirmiştir. Bu bakış açısında çevre yani doğa sürdürülebilir gelişim kavramındaki araçsal olan rolünü terk ederek bütün hikâyenin asıl kahramanı olmuş, hatta tanrı rolüne geçmiştir. Çevre sorunlarının ‘sığ’ bir bakış açısıyla ele alındığı görüşü çevreci görüşlerin sığ ekoloji olarak anılmasına neden olmuştur. İster sığ ekoloji ister derin ekoloji olsun iki kavramın temelinde de çevre sorunları yer almaktadır. Aradaki fark; sığ ekoloji de çevre sorunlarının insanlara zarar verdiği için önemli olması, derin ekoloji de ise tüm ekosisteme zarar verdiği için önemli olmasıdır. İnsanlığın sürekli gelişim arzusu ve endişesi ile yaptığı etkinlikler büyük oranda çevreye zarar vermektedir. Fakat çevreye verilen bu zarar çoğu zaman insanlar tarafından göz ardı edilmekte ya da farkına bile varılamamaktadır. Görünen o ki, bu farkındalığın kendi kendine sağlanması ancak bütün doğal sistem bozulunca (insanlığın sonu gelince) mümkün olacaktır. Bu aşamaya gelmeden insanların çevre sorunları hakkında bilinçlenmeleri, konunun farklı anlatım şekilleriyle insanlara anlatılmasıyla mümkün olacaktır. Derin ekolojiye göre her canlı kendi özünde değerlidir. İnsan da bu sistemin içinde yer alır ve sistemin bütün elemanları gibi o da ‘kendi özünde’ değerlidir. Konu ‘çevre’ olduğunda insanlara kendi özlğinde sahip oldukları bu değerlerin ‘doğayı yönetmek’ değil ‘ekosistemin devamlılığını sağlamak’ olduğunun bazen hatırlatılması gerekmektedir. Bu anlatım şekillerinden birisi de sinema eserleridir. Sinema sanatıyla, toplumun her gün yüz yüze olduğu fakat farkındalığı olmayan çevre sorunlarına dair toplumda farkındalık oluşturulabilmektedir “Sinema, içinde bulunduğu toplumsal yapının bir yansıması olarak kültürün de temsili öğelerini içermektedir. Özellikle bu işlevi yerine getirmesi için tasarlanmaz; ancak her halükârda -kaçınılmaz olarak- kültürel temsilin sesli ve görüntülü halidir (Akmeşe & Arda, 2020, p. 2112)”. İnsanların doğaya hükmetme arzuları da kendi kültürlerinin bir yansımasıdır. Bu yansıma; kendini bir yere ait hissetmeme, mekânı sadece ihtiyaçların karşılanması için kaynak olarak görme şeklinde açıklanabilir. Kendini bulunduğu mekâna ait hissetmemek çevreyi sadece meta olarak kullanmanın bir sonucudur ve hiç şüphesiz bunun bedelleri olacaktır. Ödenmesi gereken bu bedeller çoğunlukla çevre sorunlarıyla gündeme gelmektedir. Sinema sanatı insanların doğaya hükmetme sürecinde yaptıkları eylemlerin sonuçlarıyla yüzleşmelerini sağlayabilen önemli bir araçtır. “Filmler eko-eleştiriye yeni boyutlar katarak konuyla ilgili tanımlamalara görsel boyutu da ekleyebilirler (David & Raju, 2015, p.206)”. *Avatar* film serisi, çevresel sorunları gündeme getirmesi yönüyle birçok çalışmaya konu olmuştur. David & Raju (2015)’in filmi derin ekoloji açısından incelediği, Chandran & Shivan (2019)’n filmi eko eleştirel açıdan ele aldığı ve Pop (2009)’un filmi felsefi ve ekolojik yönleriyle ele aldığı çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Konu kapsamında derin ekoloji kavramının temel değerleri betimsel araştırma yöntemiyle Todorov’un anlatı dizilimine göre *Avatar: The Way of Water* (James Cameron, 2022) filmi üzerinden anlatılmıştır.

Ekoloji Kavramı

‘Ekoloji’ ve ‘derin ekoloji’ kavramlarının çıkış noktası aynıdır: doğanın zarar görmesi. Fakat bu iki kavramın doğanın zarar görmesinde insanın ekolojik sistemdeki yerini ele alma biçimleri farklıdır. Bu nedenle ‘derin ekoloji’ kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle ‘ekoloji’ kavramının anlaşılması gerekmektedir. “Ekoloji kelimesinin kökeni yunanca ‘oikos’ (eve ait / *household*) ve ‘logos’ (çalışmak / *study*) tur (Odum & Barrett, 1971, p. 2)”. Bu bakış açısında doğa, tüm canlıların evidir. Ekoloji biliminin kökleri, kelime olarak olmasa da köken olarak ilkel toplumlara kadar uzanmaktadır. İnsanlar çok eski çağlarda bile yaşamlarını sürdürebilmelerinin çevrelerini tanımalarını gerektirdiği bilincindeydiler. Fakat doğal kaynakların sonsuzmuş gibi kullanılması beraberinde çevreyi tanımanın gerekliliğini getirmiştir. Haeckel (1869) ekolojiyi “organizmaların birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkilerini içeren doğal çevrenin incelenmesi (Haeckel, 1869) olarak tanımlamıştır. Ernst Haeckel 1866 yılında ‘ekoloji’ kelimesi ilk kez ‘General Morphology’ kitabında kullanılmıştır (Stauffer, 1957, s. 138). İlkel toplumların çevreyle kurdukları etkileşim farkında olmadan ama doğru bir şekilde ‘çevreyi tanımak’ üzerinedir. Çağdaş toplumların çevresel etkileşimlerinde ise ‘çevreyi kullanmak’ ön plandadır. Bu durum da insan-çevre ilişkilerinin doğru yönetilmesiyle ilgili çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir. “Birçok ekologun kabul ettiği gibi şu anda sorun, doğayı ve içindeki insan topluluğunu yok etmeden insanlığın devamını sağlayacak yolların bulunmasıdır. Kavramsal ve pratikteki sorun iki topluluğun -insan ve doğanın- biyosferde bir arada var olabileceklerini, iş birliği yapabileceklerini ve gelişecekleri temelleri bulmaktır (Rueckert, 1996, p. 107)”. Doğal çevrelerin insan ihtiyaçlarını karşılamak için kaynak olarak bilinçsizce kullanılmaları, çevreci politikaların gelişmesine neden olmuştur. Fakat ‘çevrecilik’ adı altındaki bu yaklaşımlar insan merkezli oldukları için Naess tarafından ‘sığ’ oldukları ileri sürülerek “sığ ekoloji (Naess, 1973)” olarak adlandırılmışlardır. Batı dünya görüşünün özellikleri Catlon and Dunlop (1980)’in anlatımıyla; (1) insan dünyadaki bütün varlıklardan temelde farklıdır (ayrıcalıklıdır) ve hakimiyete sahiptir, (2) insanlar kendi kaderlerinin efendileridir, insanlar kendi hedeflerini seçebilir ve ona ulaşmak için yapılması gerekeni öğrenir, (3) dünya büyüktür bu nedenle insanlar için sınırsız fırsatlar sunar, (4) insanlık tarihi bir ilerleme sürecidir, her sorunun bir çözümü vardır ve bu nedenle ilerleme asla durmaz (Aktaran: Jacob, 1994, p. 478). Sığ ekolojiye göre insani gelişme adına doğaya yapılan müdahaleler çevreyi bozmuştur ve çevresel bozulmalar ‘insan neslinin devamını’ tehlikeye soktuğu için önemlidir. Doğa, bu nedenle korunmalıdır. “Sığ ekoloji reform çevreciliği olarak da bilinir. Reform çevreciliğinin yaban hayatı koruma nedeni yalnızca insan refahına bağlıdır. İnsan ve insan olmayan doğa arasındaki ilişki herhangi bir esas önermeye dayanmamaktadır (Abakare, 2021, p. 100)”. Sığ ekoloji yaklaşımı Görsel 1’deki gibi gösterilebilir. Bu anlatımda ‘insan’ merkezde yer alır, insanların çevresel algı-istek-ihtiyaç ve bunlar doğrultusunda yaptıkları etkinlikler önemlidir, ‘doğa’ kaynak vasfındadır ve doğanın zarar görmesi bu zararın insanları da etkiler boyutlara geldiğinde önemlidir.



Görsel 1. Sağ ekolojide insan-doğa ilişkisi (yazar tarafından oluşturulmuştur)

Doğal ekoloji iki grupta açıklanmıştır: Kararlı durum ekonomisi (*Steady-state economy*) ve sürdürülebilir gelişim geleneği (*tradition of sustainable development*). Kararlı durum ekonomisi Herman Daly tarafından geliştirilmiştir. Daly (2008)'e göre dünya bir bütün olarak neredeyse kararlı durumdadır, dünyanın yüzeyi ve kütlesi büyümekte ya da küçülmektedir (Daly, 2008, p. 1). Yani doğal kaynakların miktarında dünyanın fiziksel sınırları belirleyicidir. "Doğal kaynaklardaki bozulma, ekilebilir arazi kaybı, su kalitesinin bozulması önemli sorunlardır ve gelecek insan neslini tehlikeye sokmaktadır. Kararlı durum ekonomisinde sürekli nüfus artışı söz konusudur ve doğal kaynakların mevcut nesiller için yeterli bir seviyede korunması ve uzunca bir gelecek için ekolojik olarak sürdürülebilir olması gerekmektedir (Jacob, 1994, p. 482)". Sınırlı doğal kaynaklar, sınırı olamayan bir nüfus artışı için yeterli olmayacaktır. "Kararlı durum davranışı niteliksel bir gelişmeye izin verirken toplam niceliksel bir büyümeye izin vermez (Daly, 2008, p. 1)". Doğal kaynakların 'kalitelerini' arttırmak mümkündür fakat miktar olarak sınırı belirleyen dünyanın fiziksel yapısıdır.

Sürdürülebilir gelişim geleneğine göre mevcut çevresel sorunlar küresel çaptadır ve genellikle ekonomik gelişim politika ve hedefleriyle ilişkilidir (Jacob, 1994, p. 483). Sürdürülebilir ekonomik gelişim; biyolojik, ekonomik ve sosyal sistem arasındaki etkileşimin optimal düzeyde olmasıdır (Redclift, 1991, p. 36). Ekonomistler daha çok ekonomideki sirkülasyonuna odaklanırken (üretim artışı) süreç (ürün kalitesi) ilgilenmemişlerdir. Daly (2008)'e göre büyüme aynı alandan elde edilen besin miktarının artışı anlamına geliyorken gelişme daha iyi kalitede besin anlamına gelmektedir. "Çevresel kayıplar ve maliyetler daha fazla sürdürülebilirlik elde etme arayışındaki temel araçlardır (Redclift, 1991, p. 36)". Çevrenin araç olarak görüldüğü bu bakış açısında "Kalan doğal dünya kaynaklarının artık metabolik süreçler için kaynak sağlayamayacağı (Daly, 2008)" unutulmamalıdır.

Ekoloji biliminin ilgi alanına giren ve konuyu farklı yönleriyle ele alan birçok çalışma alanı vardır. Sosyal ekoloji, siyasi ekoloji, peyzaj ekolojisi ... bunlardan bazılarıdır. "Derin ekoloji, radikal ekolojiyle sıklıkla eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Jacob, 1994, p. 480)". Derin ekoloji kavramının netleştirilmesi diğer ekoloji tanımlamalarından ayrılan yönlerinin ortaya koyulmasıyla mümkün olacaktır.

Derin Ekoloji

Derin ekoloji kavramı ilk kez 1972 yılında Arne Naess tarafından ortaya Üçüncü Dünya Gelecek Araştırmaları Konferansı (*Third World Future Research Conferance*)'nda kullanılmıştır (Naess, 2009). Bu yaklaşıma göre "Kaç tane doğa (*nature*) var?" sorusunun cevabı, ikidir.

Kendini gerçekleştirme (*self-realization*); buradaki benlik (*self*), ego anlamında değildir, daha geniş kapsamlı bir kavramdır. “Kendini gerçekleştirme, çeşitlilik içindeki birliğin olgun deneyiminin en üst seviyesidir (Golley, 1987, p. 48)”. “Herhangi birinin kendini gerçekleştirme düzeyi ne kadar yüksek olursa başkalarıyla özdeşleşmesi de o kadar geniş ve derin olur. Birinin tam olarak kendini gerçekleştirmesi herkesin kendini gerçekleştirmesine bağlıdır (Naess, 2009)”. Naess, hayati ihtiyaçların belirlenmesinin gerçekleştirme süreci (*course of realization*) olduğunu söyler. Bu, insanın doğayı yönetmesine izin veren ayırt edici özelliğidir. İnsanoğlu üretim ve tüketim kalıplarından rahatsız olmazsa, ekolojik kriz durdurulamaz. Tüketim kalıbının mevcut hızına ancak yaşamsal ihtiyaçların belirlenmesi müdahale edebilir. Aynı zamanda bu mevcut insan neslinin de gereğidir (Aktaran: Abakare, 2021, p. 101). Kendini gerçekleştirme normuyla ilgili iki ekolojik konsept vardır. İlki, organizmanın hiyerarşik bir çevre formuyla ilişkili olmasıdır. Birey yakın çevresiyle sürekli etkileşim halinde olsa da yakın çevre de daha geniş bir çevrede yer alır. Uzak çevrelerde de organizmayı dolaylı olarak etkileyen doğa olayları meydana gelir. İkincisi, enerji akışıdır. Her birey sürekli enerji, madde ve bilgi dönüşümüyle dünyanın diğer parçalarına bağlıdır (Golley, 1987, p. 51). Naess’e göre derin ekolojide kirliliğin insanlar üzerindeki etkisine bakılmaz, kirliliğin yaşam üzerindeki etkisiyle ilgilenilir (Aktaran: Abakare, 2021, s. 100). Doğal bir nesne sadece “kaynak” olarak ele alınıp bir araç olarak değerlendirilmemelidir. “Naess’e göre aşırı nüfus bir sorundur. Sığ ekolojide nüfus artışının dar bir bakış açısıyla ekonomik, askeri veya diğer hedefleri gerçekleştirmek için faydalı olduğu düşünülmektedir. Nüfus artışı, insan dışı yaşam formları düşünülmeden, sadece insan yaşamı üzerindeki etkisi açısından tartışılmaktadır. Sığ yaklaşımda hayvanların sosyal ilişkileri göz ardı edildiğinden, doğal yaşam alanlarının azalması ekonomik olarak kabul edilebilir. Derin ekolojiye göre dünya sadece insana ait değildir. İnsanlar sadece dünyada yaşayan canlılardır. Leopold’la aynı bakış açısında olan Naess’e göre insanlar arazilere aittir, araziler insanlara ait değildir (Abakare, 2021, p. 101)”. Yöntem ve Bulgular

Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle yapılan literatür taramasıyla ‘derin ekoloji’ kavramı açıklanmış, sonrasında bu kavramın bir sinema filmiyle nasıl anlatıldığı Todorov’un anlatı dizilimine göre çözümlenmiştir. Çalışma, yönetmenliğini James Cameron’ın yaptığı 2022 yapımı *Avatar: Suyun Yolu* filmi kapsamında yapılmıştır.

Filmin Klasik Anlatı Yapısı

Film yapımı, hikayeleri görsel olarak anlatmakla ilgilidir. Görsel anlatı araçları arasında ışık ve renk, lens, odak, perspektif, hareket, doku, bilgi, bakış açısı, görsel metafor yer almaktadır. Filmler, bazıları artistik bazıları teknik olan birçok farklı elemanın birleşimi ve koordinasyonundan oluşur (Brown, 2016).

Anlatı sineması, insanlara bir hikâye anlatmaktadır (Gürkan & Ozan, 2014, p. 157). Sinemacının anlatmak istediği tüm olgular filmin içeriğini (öykü) meydana getirir. Konunun film içerisinde işlenmesi ve geliştirilmesiyle dramatik yapı (öyküleme) oluşturulur (Güngör, 2022, p. 56). Filmlerin anlatımsal açıdan incelenmeleri çokça kullanılan bir yöntemdir (Jahn, 2003). “Anlatılar, insana dair çalışmaların önemli bileşenleridir. Doğa bilimleri, beşerî ve sosyal bilimler açısından inceleme konusudurlar (Demir, 2019, p. 570)”. Klasik anlatı sineması yapısal olarak serim, düğüm, çatışma, doruk nokta ve çözüm aşamalarından oluşmaktadır (Demir, 2019). Yazınsal anlatıların öğeleri arasındaki ilişkilerin kurallarını sinema anlatısına uygulayabilmek açısından yapısalcılıktan yararlanmak gerekmektedir (Güngör, 2022, pp. 23-24). Yapısalcı yaklaşımlardan olan “Todorov’un anlatı dizilimi, Denge(başlangıç)-Dengenin bozulması(orta)-Dengenin yeniden sağlanması (son) şeklindedir (Tuğan, 2018, p. 127)”.

Çalışma kapsamında *Avatar: The Way of Water* (Avatar: Suyun yolu, James Cameron, 2022) filmi Todorov’un anlatı dizilimine göre çözümlenmiştir.

Filmin hikayesi

Jake Sully (Sam Worthington); Neteyam (Jeremy Irwin), Kiri (Sigourney Weaver), Lo'ak (Britain Dalton) ve Tuk (Trinity Bliss) adındaki çocukları ve eşi Neyriti (Zoe Saldana) ile Pandora'da güzel ve mutlu bir yaşam sürmektedir. Jake'in "Pandora'daki en büyük tehlike onu çok sevebilecek olmanız gerçeğidir" ifadesi mutluluğunun göstergesidir. Jake'e göre mutlu olmak çok kolayken mutluluğun bozulması da o kadar kolaydır. Jake ve ailesi için mutluluklarının bittiği an insanların Pandora'ya geldikleri andır. Avatar (2009)'da maden aramak için Pandora'ya gelen insanlar bu kez dünya kaynaklarını tükettikleri için insanlara yeni yaşam alanları yaratmak amacıyla Pandora'ya gelmektedirler. Yıkıcı bir yaşam tarzına sahip insanların Pandora Gezegeni'ne ayak basışları da yıkıcıdır. Genelinde orman bitki örtüsü hâkim olan Pandora'yı yakarak, yıkarak kendilerine yerleşim alanları inşa etmeye başlamışlardır. Bu etkinliklerinde ise karşısındaki en büyük engel Jake ve ailesidir. Jake'in önderliğinde insanların doğaya yaptıkları her türlü yıkıcı faaliyet durdurulmaktadır. Bu durum insanlar tarafından hoş karşılanmamıştır ve Jake'i öldürme görevi Jake'in ezeli düşmanı Albay Miles'a verilmiştir. Albay Miles, Avatar (2009)'da Neyriti tarafından öldürülmüştür. Albay Miles'ın anıları kendi avatarına aktararak yaşantısına avatar bedeninde devam etmesi sağlanmıştır. Her ne kadar Albay Miles'a Jake'i öldürme görevi verilmesinin nedeni Jake'in insan etkinliklerini engellemesi olsa da Albay Miles önceki yaşantısından (Neyriti'nin kendisini/insan bedenini öldürmesi yüzünden) kaynaklı "kin" ve "intikam" hisleriyle bu görevine devam etmektedir.

Albay Miles, Jake ve ailesinin peşine düşmüş, onları bulabilmek için Na'vi halkına ve doğaya zarar vermeye başlamıştır. Bu durum karşısında Jake, ailesini ve Na'vi halkını koruyabilmek için göç etme kararı almıştır. Jake çok uzaklardaki resif halkıyla birlikte yaşama kararı alır. Bu amaçla Tonowari liderliğindeki Metkainalardan uturu (sığınma) talep etmişlerdir. Jake, Avatar (2009)'da savaş lideri Toruk Makto'dur. Fakat Tonowari savaş istememektedir. Jake de savaş istememektedir, Jake'in amacı başta ailesi olmak üzere tüm Pandora'yı korumaktır.

Metkainalar su yeşili renkleri, geniş kolları ve güçlü kuyrukları ile Jake ve ailesinden oldukça farklıdır. Su yaşantısına (yüzmeye) tam olarak uyum sağlayan Metkainalar, su yaşantısına uyum sağlayamayacakları gerekçesiyle başta Jake ve ailesini aralarına almak istemeseler de sonrasında Jake'in "uturu" isteğini geri çevirmemişlerdir. Jake ve ailesi su hayatını öğrenmeyi başarır. Fakat bu süreçte Albay Miles, Jake ve ailesini bulmak için yıkıcı arayışlarına devam etmektedir. Jake başka kimsenin zarar görmesine neden olmak istemese de ilk zarar görenlerden biri Jake'in oğlu Nateyam olmuştur. Nateyam, Albay Miles tarafından öldürülmüştür. Tüm ailesi tehlike içinde olan Jake, istemese de artık Albay Miles ile sıcak çatışmaya girerek ailesini ve resif halkını korumuştur. Filmin sonunda Albay Miles da hayatta kalmayı başarmıştır. Albay Miles'ı kurtaran kişi Avatar (2009)'da dünyaya dönmek için araçlara binemeyecek kadar küçük olduğu vurgulanan, sonrasında da kendi dönmek istemeyen bu nedenle Pandora gezegeninde yaşamını sürdürmeye devam eden Albay Miles'ın oğlu Spider'dır.

Avatar serisinin temel özelliği doğada hiçbir şeyin yok olmadığını, doğum-gelişim-ölüm süreçlerinin doğa ile olan enerji alış-verişi olduğunu savunmasıdır. Bu amaçla Nateyam, Ey'wa dan aldığı ödünç yaşam enerjisini geri vermesi amacıyla anne ve babası tarafından suya bırakılır. Ey'wa, Na'vi halkının kutsal ruh ağacıdır. Na'vi halkına göre "Hiçbir ruh yok olmaz, Ey'wa çocuklarını yüreğinde taşır". Nateyam'ın suya bırakıldığı yer Metkainaların yaşam alanları (resif) içindedir. Önceleri Omatikaya halkından olan Jake ve ailesi artık Metkaina olmuştur.

Filmin temelini insanların yaşam alanı bulmak için Pandora'ya gelişleri oluşturuyor olsa da film de anlatılan bir hikâye daha vardır. Filmde sularda yaşayan "tulkun" adı verilen devasa canlılar vardır. Filmde bu canlıların insanlara kıyasla daha zeki oldukları söylenmektedir. Tulkunların beyinlerinde "armita" adı verilen bir madde vardır. İnsanlar yaşlanmayı durduran

bu maddeyi ele geçirmek için tulkunları vahşice öldürmektedir. İnsanlar tonlarca ağırlıktaki tulkunları, damaklarını delip beyinlerine ulaşıarak bir şişe büyüklüğündeki maddeyi almak için telef etmektedir.

Filmin klasik anlatı yapısı ise denge-dengeyi bozan olay-dengeyi sağlamaya çalışma çabaları-son hiyerarşisi içindedir. Bu hiyerarşi içinde filmin klasik anlatı yapısı ve derin ekoloji arasındaki ilişki Şekil 3'teki gibi ilişkilendirilmiştir.

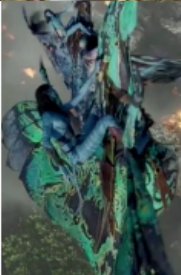
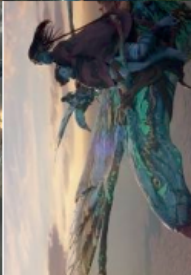
Denge: Jake'in ailesiyle birlikte bulunduğu ekosistemde mutlu bir şekilde yaşamını sürdürmesiyle açıklanmıştır. Bunun derin ekolojideki karşılığı ise ekosistemin uyumudur.

Dengeyi bozacak olay: İnsanların dünyadaki kaynakları tüketmeleri bu nedenle yeni yaşam alanları inşa etmek için Pandora gezegenine gelmeleri bu dengeyi bozan olaydır. Bunun derin ekolojide karşılığı insan etkinliklerinin çevreye verdiği zararlardır.

Dengenin yeniden sağlamaya çalışma çabaları: Jake, ailesiyle birlikte insanların doğayı yıkıcı etkinliklerini durdurmaya çalışmaktadır. Derin ekolojide bunun karşılığı ekolojik sistemin bütünlüğünün korunması için yapılan etkinliklerdir.

Dengeyi sağlamadaki engeller: Albay Miles'in Jake ve ailesini öldürme çabaları, bu süreçte Na'vi halkına ve çevreye zarar vermesidir. Bu sürecin derin ekolojideki karşılığı insanların kendilerini doğanın hâkimi görerek istedikleri her şeyi yapabileceklerine inanmalarıdır.

Son: Jake'in oğlu Nateyam'ın ölümü, insanların kaybetmesi filmin sonunu oluşturmaktadır. Bunun derin ekolojide karşılığı ise doğadaki enerji dönüşümü ve insanların ekosisteme zararlı etkinliklerinin sekteye uğramasıdır.

Derin ekoloji kavramının film yapısıyla ilişkilendirilmesi	Ekosistem uyumu	 	İnsanların; çevresel algı, istek ve ihtiyaçları	 	Jake Sullivan'ın doğayı koruma çabaları ve Na'vi halkının zarar görmemesi için göç etmesi	 	İnsanların doğayı "kaynak" olarak görmesi kendilerini doğanın "hâkimi" olarak görmeleri	İnsanların ekosistemdeki olumsuz etkilerinin sekteye uğratılması (İnsanların ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerinin hangi noktaya kadar devam edeceği bilinmemektedir)	Her son yeni bir başlangıç -Neteyam'ın Ey'wa dan aldığı ödünç enerjiyi geri vermesi için ailesi tarafından suya gönderilmesi, -Ekosistemdeki canlılar arasında tekrar "birliğin" sağlanması
	Avalar Suyun yolu filmimin anlatı yapısı	Son	-Neteyam'ın ölümü -İnsanların kaybetmesi -Doğal hayatın korunması	 	 	Tek tek türlerin değil, ekosistemin devamlılığının sağlanması; ekosistemdeki uyum			

Görsel 3. Derin ekoloji- Avatar: Suyun yolu filmi anlatı ilişkisi

Tartışma

İnsanların çevrelerini 'kaynak' olarak görmesi çevresel sorunların başlangıç noktasıdır. *Avatar: The Way of Water* filminde de 'çevre', insanların yaşamasını sağlayan bir aracı, bir kaynaktır. Asıl olan insanların istek ve ihtiyaçlarıdır. Filmde tulkunların beyinlerindeki küçük bir şişe armata için öldürülmeleri her ne kadar kulağa vahşice gelse de günümüzde insanların yasadışı yollarla yüzgeçleri için köpek balıklarını avladıkları ve geriye kalan kocaman bedenlerini tıpkı tulkunlara yapıldığı gibi suya geri atmaları gerçeğini değiştirmemektedir. Filmde bütün canlılar kendi doğal yaşam alanlarında yaşamaktadır. Kimse diğer canlıları kafese kapatmamaktadır. Günümüzde ise birçok hayvan kendi yaşam alanları özelliklerinde olmayan hayvanat bahçelerine hapsedilmektedir. Ticari amaçlarla üretilen ve satılan evcil hayvanlar ise konunun diğer bir boyutudur. Filmde resif halkından olmayan Jake ve ailesi su yaşamına ayak uyduramayacağı gerekçesiyle başta resif yaşantısına kabul edilmek istenmemiştir. Sonrasında ise onlara 'öğrenmeleri' için zaman tanınmış ve yardım edilmiştir. Her canlının doğaya uyum sağlaması zaman gerektirir ve zorlu bir süreçtir. Günümüzde ise soğuk iklim koşullarında yaşamaya alışkın hayvanlar (kutup ayıları, bazı köpekler cinsleri...) bir parça buz ve kalın kürkleriyle sıcak iklim koşullarında yaşamaya mahkûm edilmektedir. Film serisinin en etkili cümlesi belki de "seni görüyorum (I see you)" dur. Kızılaslan (2021)'e göre filmdeki anlatımıyla 'görmek', hissedebilmek, karşındakini anlayabilmektir (Kızılaslan, 2021, p. 556). Arne Naess' e göre (derin ekoloji kavramında açıkladığı gibi) diğer varlıkları (canlı ve cansız) 'anlamamız' gerekmektedir. Filmdeki "seni görüyorum" cümlesinin anlamı tam olarak bu şekilde açıklanabilir: anlamak...

Filmde Albay Miles ve ekibiyle yapılan savaşta, Jake'in oğlu öldürülmüştür. Jake "bir oğula bir oğul" diyerek Albay Miles'in oğlu Spider'ı bağrına basması, evlat üzerinden kan davası sürdürmektense yaşama değer vermenin önemini ortaya koymuştur.

"Her tür ve birey insan baskısına maruz kalmadan ekosistemde kendi üzerlerine düşen rolü oynama hakkına sahiptir, insanların hayati ihtiyaçlarını karşılaması gerekliliği sınırına kadar" sözü ile anlatılmak istenen nedir? Buradaki 'hayati ihtiyaç' kapsamı nedir? (Golley, 1987, p. 53)". Yani bütün tür ve bireyler bulundukları ekosistemde üzerlerine atfedilen yaşamsal görevin devamlılığını sürdürmekte -ne yazık ki- insan ihtiyaçları kendini gösterene kadar özgürdür. İnsanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılaması gereği bu özgürlükteki belirleyici faktördür. Her ne kadar Naess "önemli olan insanların hayati ihtiyaçları değil ekosistemin hayati ihtiyaçlarıdır" hipotezini savunsa da bu, insanın hayati ihtiyaçları belirlemede ekosistemdeki ayırt edici rolü olduğunu düşündüğü gerçeğinin önüne geçemez. George Orwell'ın 'Animal Farm' romanında söylediği gibi: "Herkes eşittir fakat bazıları daha da eşittir". Bu bakış açısı tartışmaya açık olsa da tüm ekosistemi düşündüğümüzde insanlar diğer varlıklara göre kendilerini 'daha da eşit' görmektedir. Zaten insan merkezli olmadığını savunan bir görüşün (derin ekoloji) insan ürünü olarak ortaya çıkması da konunun tartışmaya değer ayrı bir boyutudur. İnsanların üstünlük olarak değil ama bir farklılık olarak adlandırabileceğimiz 'belirleyebilme' ve 'yönetebilme' özellikleri tüm ekosistemin refahı için kullanılmalıdır. Ayrıca insanların kendi göreceleriyle 'daha da eşit' oldukları durumların da sınırları vardır. 'Doğal afet' olarak tanımladığımız doğal döngüler, doğanın kanunlarına uyulmadığında yıkıcı etkiler yaparak kimin 'daha da eşit' olduğunu bizlere hatırlatmaktadır. Şu da unutulmamalıdır ki insanın kendini 'daha da eşit' görmesi, insandan daha güçlü ve akıllı bir varlıkla karışılabilme ihtimaline kadardır. İnsan-çevre ilişkisi tüm ekosistemin devamı için önemlidir. Sürdürülebilirlik, gelecek insan neslinin hayatını devam ettirmesi kadar kaynak olarak görülen bütün doğal varlıkların da kendi özlerinde sahip oldukları değer yüzünden devamlılıklarının sağlanması açısından önemlidir. Çevreye verilen zararın sadece insanların değil tüm canlı formlarının yaşantılarını tehlikeye sokabileceği gerçeği insanlar tarafından idrak edilmesi gereken bir süreçtir. Bu idrak süreci gelişmiş bir bilinç düzeyini gerektirir.

Genel olarak *Avatar: The Way of Water* filmi insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini sorgulamalarını sağlayabilecek bir eserdir. Bireysel ilişkiler, toplumlar ilişkiler ve çevresel ilişkiler her bireyin kendisine ve birbirine saygılı davranmasıyla sağlıklı bir şekilde sürdürülebilir. Bu ilişkilerdeki aksamalar bazen insanlar tarafından algılanamamaktadır. Algılanamayan aksamalar ise bu sözü edilen ilişkilerde tamiri imkânsız zararlara neden olabilmektedir. Bu zararların çevresel yansımaları hem insan hem de diğer canlıların yaşamlarına mâl olabilmekte ya da sosyal ilişkilerin zayıflamasına neden olabilmektedir. Sağlıklı bir toplum hem çevresel hem de sosyal bağların kuvvetine bağlıdır. Sinema eserlerinin insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerindeki sorunları anlayabilmelerinde, çözüm üretebilmelerinde ve dolayısıyla sağlıklı toplumlar oluşturulmasında olumlu katkıları olabilmektedir.

Sonuç

Avatar: The Way of Water filminin başından sonuna kadar Pandora gezegeni insanlar tarafından 'kaynak' olarak görülmektedir. Tamda bu görüş derin ekolojinin karşı çıktığı temel düşüncedir. Derin ekolojiye göre hiçbir canlı ve cansız varlık diğeri için bir kaynak değildir, her şey kendi özünde değerlidir. Asıl olan türlerin sürekliliğiyle birlikte ekosistemin sürekliliğidir. Dünya, içinde yaşayan bütün canlılarla bir bütündür. Herhangi bir canlı veya cansız bileşenin yok olması geri dönülmesi mümkün olmayan sorunlar yaratacaktır. Bu bakış açısıyla tüm ekosistem değeri bilinerek korunmalı, kendini üstün gören canlı her kim olursa olsun, doğal sistem içinde aslında ne kadar 'küçük' olduğunun farkına varmalıdır. Her canlı milyonlarca tür ve çeşit içinde düşünüldüğünde aslında küçücüktür ve güçsüzdür. Tüm ekosistem 'birlik' olursa güçlü olabilecektir. Birlik olabilme süreci doğru bir çevresel algıyı gerektirir. Böylece insan kendini bulunduğu çevrenin bir parçası olarak görerek bulunduğu ekolojik sistemin devamlılığını korumaya çalışacaktır. İnsanların içinde yaşadıkları ekolojik sistemin değerini sözel olarak anlatmaktansa göstererek anlatmak daha etkili olabilecektir. Çünkü insanların çevresel algılarında görsel veriler büyük bir önem taşır. O zaman görsel algı önemli bir araç olarak kullanılabilir. İnsanlara çevrenin değerini 'anlatmak' yerine 'göstermek' algısal çerçevelerini genişletmede etkili olacaktır. Bu bakış açısıyla sinema sanatı çevresel değerlerin (doğal yaşamın, doğal kaynakların, ekosistemin) önemini anlatmada önemli araçsal değere sahiptir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Abakare, C. (2021). A critique of deep ecology. *Indonesian journal of social and educational studies*, s. 98-116.
- Akmeşe, Z., & Arda, Ö. (2020). Ken Loach sinemasında 'özgürlük teması' ve 'özgürlük rüzgarı' filminin çerçeveleme çözümlemesi. *Opus uluslararası toplum araştırmaları dergisi*, s. 2108-2131.
- Brown, B. (2016). *Cinematography: theory and practice: image making for cinematographers and directors*. Taylor&Franchis.
- Chandran, C., Shivan, C., (2019). James Cameron's *Avatar*: A Pertinent Ecocritical Prophecy. *Language in India*. 75-79.
- Daly, H. E. (2008). A steadt-stete economy. *Sustainable development economy*, s. 1-13.
- David, T., Raju, R. (2015). James Cameron's *Avatar*: A deep ecological concern. *Scholar critic*. 205-2011.
- Demir, Ö. (2019). Christopher Nolan sinemasında klasik anlatı tekniklerinin kullanımı:

Inception filmi örneği. *Akdeniz iletişim dergisi*, s. 568-588.

Pop, D., (2009). The “Double Mirror” in James Cameron’s Avatar- Philosophy, ecology, ideology and ontology on Pandora. *Ekphrasis. Images Cinema, Theory, Media*. 23-51.

Golley, F. (1987). Deep ecology from the perspective of ecological science. *Environmental ethics* (s. 45-55). içinde

Güngör, A. C. (2022). *Filmde anlatı yapısı*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi yayınları.

Gürkan, H., & Ozan, R. (2014). Butterfly effect filmi örneğinde karşı sinemanın Hollywood’da dönüşümü. *Global media journal*, s. 154-184.

Haeckel, E. (1869). Entwicklungsgang und Aufgaben der Zoologie.” *Jenaische Zeitschrift*.

Harley, M. A. (1995). Natur naturans, natura naturata and Barok nature music idiom. *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, s. 329-349.

Jacob, M. (1994). Sustainable development and deep ecology: An analysis of competing tradition. *Environmental management*, s. 477-488.

Jahn, M. (2003). A guide to narratological film analysis. *Poems, plays and prose: A guide to the theory of literary genres* 2. içinde

Kızılaslan, S. (2021). Peyzaj mimarlığı kapsamında sinema sanatında mekan tasarımının değerlendirilmesi: Avatar filmi örneği. *Anadolu Üniversitesi Sanat&Tasarım dergisi*, s. 548-565.

Meurs, B. V. (2019). Deep ecology and nature: Naess, Spinoza, Schelling. *The Trumpeter*, s. 3-21.

Naess, A. (1973). The Shallow and the deep, Longe- Range Ecology Movement. *Inquiry*, 16, s. 95-100.

Naess, A. (1987). For its own sake. *The Trumpeter*, s. 28-29.

Naess, A. (1990). *Ecology, community and lifestyle*. Cambridge University Press.

Naess, A. (2009). *The ecology of wisdom: Writings by Arne Naess*.

Redclift, M. (1991). The multiple dimensions of sustainable development. *Geography*, s. 36-42.

Rueckert, W. (1996). *Literature and ecology: An experiment in ecocriticism*. The ecocriticism reader, landmarks in literary ecology (s. 105-123). içinde London.

Stauffer, R. (1957). Haeckel, Darwin, and Ecology. *The Quarterly Review of Biology*, 32(2), s. 138-144.

Tuğan, N. H. (2018). Günümüz sinemasında geleneksel anlatı:Marşlı (2015-Ridley Scott) filmin dramatik yapısı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi*, s. 125-147.